

GLS
BYGDS
VERKET

FAKTA

OM SVERIGES KUST
OCH SKÄRGÅRDAR

580 ÖAR MED 32 000 INVÅNARE...

Brändöskär i Luleå skärgård. I norra Bottenviken finns en stor skärgård med omkring 1 500 öar.

I Sverige finns många olika skärgårdsområden, inte bara vid kusterna utan också vid alla våra insjöar.

Totalt fanns 576 öar utan fast landförbindelse med folkbokförd befolkning när Glesbygdverket räknade dem år 2002. 46 av dessa finns i de sex största insjöarna. 2004 var 32 084 personer folkbokförda på öarna. I skärgårdsområden, som består både av öar *och* delar av kustområdet, bor ca. 80 000 människor. Detta enligt en avgränsning som Glesbygdverket gjorde i samråd med länsstyrelserna 1997. Statistikmaterialet i denna broschyr avser dock bara öar utan fast landförbindelse.

77 kommuner och 13 län har havsskärgård inom sitt område. 24 kommuner har bebodda insjööar utan fast landförbindelse.

FOTO: BIRGITTA RHODIN

Fastlandskusten är 11 500 km lång och havsöarnas omkrets är 31 700 km. Sveriges sammanlagda kustlängd, som innefattar både fastland och havsöar, är 43 200 km.

Olika skärgårdar

Olika skärgårdar har olika förutsättningar och skiljer sig åt vad gäller exempelvis natur, kultur och bebyggelse. I rapporten "Sveriges kust och skärgårdar" beskriver Glesbygdverket förhållandena i olika skärgårdsområden. Där ingår också ett omfattande kartmaterial. Rapporten kan beställas eller laddas hem från www.glesbygdverket.se.

Informationen i denna broschyr fokuserar på områdena befolkning, boende, arbete, utbildning, kommunikationer och service.

VAD ÄR SKÄRGÅRD?

Det finns många olika definitioner av begreppet skärgård. En central fråga i sammanhanget är till exempel hur långt in på fastlandet som skärgården sträcker sig. Glesbygdsverkets officiella definition lyder:

”Med skärgård avses öar längs kusterna liksom angränsande fastlandsområden och öar i våra större insjöar där förhållandena i övrigt kan jämföras med skärgården”.

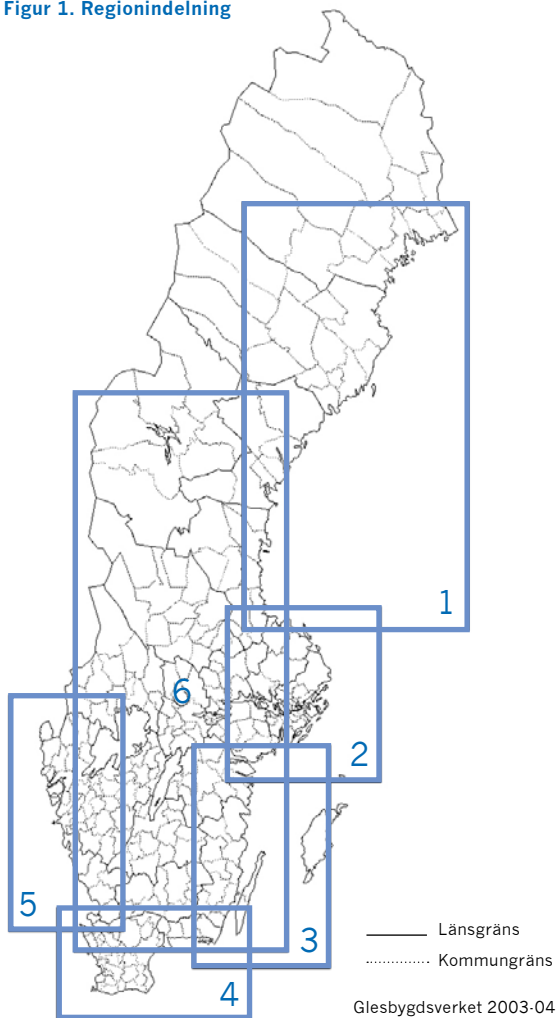
Av praktiska skäl begränsas statistiken i denna broschyr till öar utan fast landförbindelse.

Sex regioner

För att beskriva de likheter och olikheter som råder i våra skärgårdar har vi delat in dem i sex regioner:

1. Norrlandskusten (Norrbottnens, Västerbottnens, Väster-norrlands och Gävleborgs län)
2. Stockholms, Uppsala och Södermanlands läns skär-gårdar
3. Östergötland och Kalmar läns skärgårdar
4. Sydkustens skärgårdar (Blekinge och Skåne län)
5. Västkustens skärgårdar (Västra Götaland och Hallands län)
6. Öar i landets insjöar (de befolkningsmässigt största öarna utan fast landförbindelse finns i Vänern, Vättern, Hjälmarens, Mälaren, Storsjön och Ivösjön)

Figur 1. Regionindelning

SKÄRGÅRDSBEFOLKNINGEN ÖKAR – I STOCKHOLMSOMRÅDET

År 2004 var 32 084 personer folkbokförda på öar utan fast landförbindelse. Nästan 87 procent fanns på öar i regionerna *Västkusten* och *Stockholm-Uppsala-Södermanland*.

Under åren 2002 till 2004 ökade den totala öbefolkningen med 0,6 procent. I regionen *Stockholm-Uppsala-Södermanland* har en ökning skett med 2,1 procent och i regionen *Västkusten* har befolkningen ökat minimalt. I övriga regioner har befolkningen däremot minskat.

Tittar man på befolkningens könsfördelning så är det ett kvinnounderskott i samtliga områden. Mest framträdande är det i regionen *Norrlandskusten* men även i *Stockholm-Uppsala-Södermanland* och *Östergötland-Kalmar*.

Tabell 1. Befolkning på öar utan fast landförbindelse 2004 och förändring 2002-2004

Region	2002	2004		2004	Förändring	
	totalt	män	kvinnor	totalt	antal	%
Norrlandskusten	593	324	247	571	- 22	-3,7
Stockholm-Uppsala-Södermanland	8 189	4 486	3 875	8 361	172	2,1
Östergötland-Kalmar	571	291	248	539	- 32	-5,6
Blekinge-Skåne	1 020	520	493	1 013	- 7	-0,7
Västkusten	19 310	9 813	9 603	19 416	106	0,5
Insjööarna	2 202	1 136	1 048	2 184	- 18	-0,8
Totalt	31 885	16 570	15 514	32 084	199	0,6

Med befolkning avses folkbokförd befolkning.

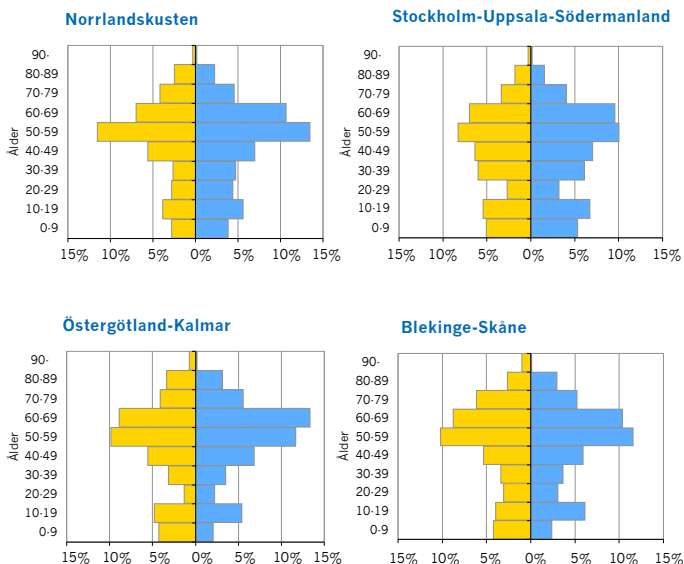
FOTO: ANNIKA LIDGREN

Allt färre bor i Östergötland-Kalmars skärgård. Men Anna-Pia Molander är en av dem. Hon bor på Björkö i Kalmar skärgård tillsammans med sin man och barn. Både hon och mannen arbetar som båtchaufförer. Basen i verksamheten är skolskjutsar.

BARNFAMILJERNA VÄLJER VÄSTKUSTEN

Befolkningspyramiderna nedan illustrerar befolkningsstrukturen i de sex regionerna vad gäller ålder och kön. En bred bas i pyramiden visar på en god tillväxt av barn, såväl födda som inflyttade. Exempel på den typen är regionerna *Väst-*

Figur 2. Befolkningsstruktur på öar utan fast landförbindelse år 2004 per region

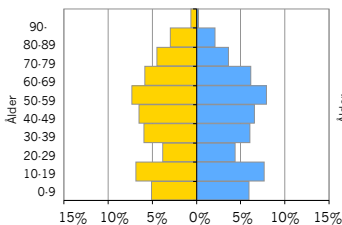

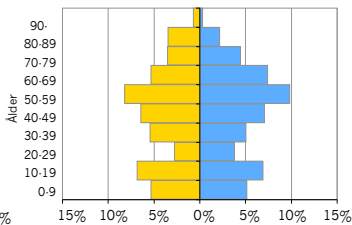
kusten, Stockholm-Uppsala-Södermanland och Insjöarna. En ”axelbred” pyramid visar på en stor andel äldre befolkning. Exempel på sådana regioner är Norrlandskusten, Östergötland-Kalmar och Blekinge-Skåne.

■ Kvinnor ■ Män

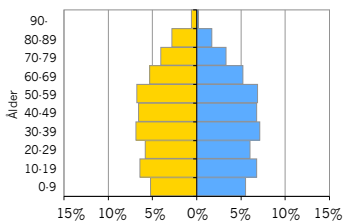
Västkusten

Insjöarna

Riket totalt

BOSTADSBRIST HOTAR

Ett av de största hoten mot en levande skärgård i framtiden är bostadsbrist. Omvandlingen av helårsbostäder till fritidshus är en starkt bidragande orsak till detta. I framtiden måste det finnas möjlighet att bygga bostäder för åretruntboende i attraktiva fritidsområden där fastighetspriserna är mycket höga. Glesbygdsverket har därför lämnat förslag om att utreda en

FOTO: HARRY WESTERMARK

På västkusten är många av samhällena så tätt bebyggda att konkurrensen om tomtmarken driver upp priserna – om det alls finns någon mark kvar att bygga på. Gullholmen, Orust kommun.

lagändring, så att kommunerna i sina planbestämmelser ska kunna säkerställa åretruntboende vid nybyggnation i nya planområden.

En annan åtgärd som diskuteras är att införa så kallad ”boplikt” där befintliga helårsbostäder enbart kan köpas för åretruntboende.

Tabell 2. Fastigheter och bostadsbyggnader på öar utan fast landförbindelse 1 januari 2002

Region	Småhus/hyreshus/lantbruk		Fritidshus	
	Fastigheter	Byggnader	Fastigheter	Byggnader*
Norrlandskusten	715	398	3 507	4 469
Stockholm-Uppsala- Södermanland	4 250	3701	19 864	23 859
Östergötland-Kalmar	558	496	1 308	1 642
Blekinge-Skåne	892	696	933	1 008
Västkusten	8 043	7 613	4 744	5 220
Insjööarna	1 156	1010	2 172	2 701
Totalt, exkl. insjööarna	15 614	13 914	32 600	38 899

* Källa: Fastighetsregistret 2001 och 1995. Omkring 11 000 fritidshusbyggnader med lägre värde än 50 tkr taxeras inte efter 1996, men har lagts in i tabellen ovan. Endast byggnader för bostadsändamål och vissa hyreslokaler ingår. På öarna fanns dessutom 2 686 industrifastigheter och 931 övriga fastigheter. Beräkningar: Hans Ansén, SCB.

BYGGANDE AV FRITIDSHUS DOMINERAR STORT

Under de senaste årtiondena är det framför allt fritidshus som har byggts på öar. Stora regionala skillnader finns dock.

Figur 3: Byggnad på öar utan fast landförbindelse 1910-2001

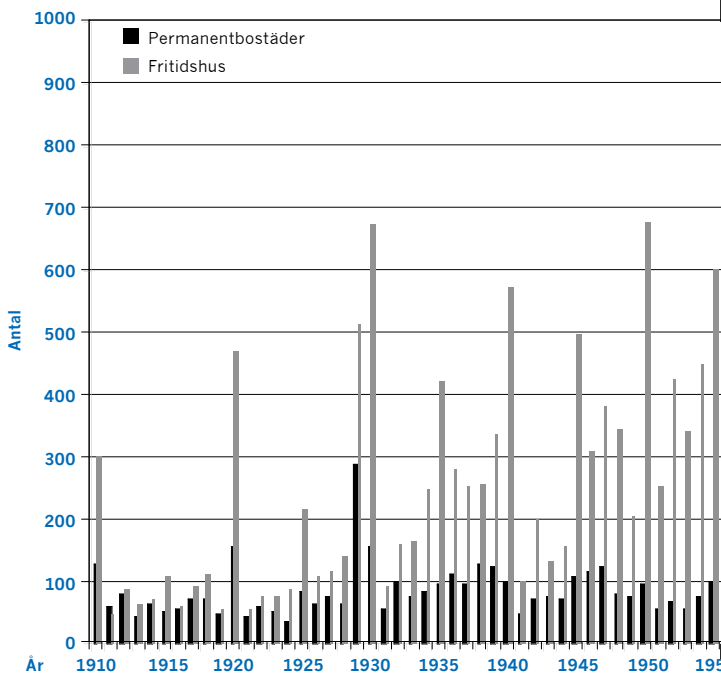
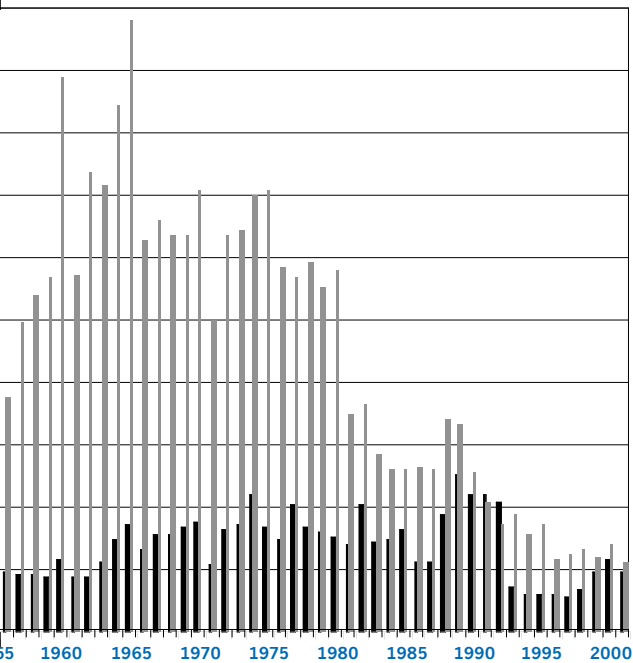

FOTO: ANNIKA LIDGREN

GODA KOMMUNIKATIONER KRÄVS

Hemresa från jobbet en februaridag i skymningen. Cecilia Ohlsson, som bor i Misterhults skärgård, går ut på den mycket förrädiska isen till båten som ligger förtöjd i isrännan.

Goda kommunikationer är en förutsättning för en levande skärgård året runt. Ingen enskild fråga torde ha en sådan betydelse för öarnas utveckling eftersom det påverkar tillgängligheten till såväl service som arbetsmarknader och utbildning.

I skärgårdarna är färjelinjer en väsentlig del av vägnätet för att förbinda öar med fastlandet. Huvudman för färje- eller båtförbindelser kan vara staten, enskilda med eller utan statsbidrag, samt kommuner och landsting. Denna flora av

FOTO: MATS OHLSSON

lösningar och finansieringsformer medför att det finns olika regler och tillämpningar i olika regioner.

Vid exempelvis *Norrlandskusten* och i skärgårdsregionen *Östergötland-Kalmar* finns *ingen* statlig kollektivtrafik, utan här får kommuner och enskilda ta eget ansvar för att upprätthålla möjligheten till arbetspendling och serviceresor.

I framtiden är det angeläget att finansieringsfrågan löses på ett enhetligt sätt.

MÅNGA SMÅFÖRETAGARE OCH SÄSONGSARBETARE

Andelen sysselsatta bland befolkningen på öar i regionerna *Norrlandskusten*, *Insjöarna* och *Blekinge-Skåne* har ökat något under perioden 2000 till 2003. I *Östergötland-Kalmar* och i regionen *Stockholm-Uppsala-Södermanland* har andelen däremot minskat.

Studeras i stället *antalet* sysselsatta visar sig ett mer varierat mönster. På öar i regionerna *Blekinge-Skåne* har antalet sysselsatta ökat med fem procent, på öar i regionerna *Norrlandskusten* och *Insjöarna* har antalet ökat med nästan fem procent och i regionen *Stockholm-Uppsala-Södermanland* har antalet ökat med nästan fyra procent. I regionen *Västkusten* har det skett en ökning av antal sysselsatta med drygt två procent.

Tabell 3. Sysselsättning på öar utan fast landförbindelse 2003 och förändring 2000-2003

Region	Andel sysselsatta, %				Antal sysselsatta		Förändr. % 2000-03
	2000	2003			2000	2003	
		M	Kv	Totalt			
Norrlandskusten	60,5	61,2	65,0	62,8	211	221	4,9
Stockholm-Uppsala-Södermanland	77,3	77,7	74,4	76,2	3 696	3 836	3,8
Östergötland-Kalmar	69,6	73,9	58,5	67,3	213	212	-0,5
Blekinge-Skåne	70,8	75,4	68,8	72,3	397	417	5,0
Västkusten	81,2	83,9	78,3	81,2	8 524	8 720	2,3
Insjöarna	76,7	78,8	77,6	78,3	947	993	4,9
Totalt samtliga öar	78,9	96,0	76,4	78,7	13 988	14 399	2,9
Jmf riket	75,2	77,0	73,1	75,1	3922231	3966607	1,1

FOTO: ANNIKA JOHANSSON

Arbetsmarknaden i skärgårdarna kännetecknas av kombinationssystemställningar och av att det finns många små- och microföretagare. Här tillverkas grillkol i Sankt Anna skärgård.

Jämför man *andelen* sysselsatta på alla öar med hela riket har ingen större förändring skett under åren 2000 till 2003 men jämför man däremot *antalet* sysselsatta har det skett en ökning med nästan tre procent på öarna men däremot bara drygt en procents ökning i hela riket (se tabell 3).

Skärgårdens arbetsmarknad kännetecknas av en hög andel arbetspendlare, kombinationssystemställningar, många små- och microföretagare, exempelvis inom hantverk och service samt många säsongarbeten och verksamheter inom ideell sektor.

Tillgången till IT och kunskapen att utnyttja den sprider sig allt mer i skärgården, även om det ännu inte inneburit så många rena nyetableringar av distansarbeten.

FISKET SKAPAR EN LEVANDE SKÄRGÅRD

Fisket har alltid haft en central ställning i skärgårdsbornas ekonomi. Men utöver direkta inkomstmöjligheter har fisket även stor betydelse för kulturlandskapet, livsmiljön och turismen. Vem vill ha en skärgård utan aktivt fiske?

Yrkesfisket har genomgått en stor förändring. 1948 fanns det ca. 12 000 yrkesfiskare, 2002 fanns det drygt 2 000. Tidigare utnyttjades fiskbestånden med enklare redskap. Med moderna metoder kan man nu fiska så hårt att vissa arter hotas.

Tabell 4. Licensierade yrkesfiskare 2002

Län	Antal
Stockholms län	51
Uppsala län	36
Södermanlands län	44
Östergötlands län	36
Jönköpings län	8
Kronobergs län	6
Kalmar län	173
Gotlands län	68
Blekinge län	220
Skåne län	236
Hallands län	187
Västra Götalands län	916
Värmlands län	24
Örebro län	18
Västmanlands län	26
Gävleborgs län	57
Västernorrlands län	31
Västerbottens län	25
Norrbottnens län	68
Jämtlands län	1
Totalt	2 231

Källa: Fiskeriverket

FOTO: BO JOHANSSON

Yrkesfiskaren Lennart Lurén vittjar sin ryssja. Från sex års ålder har han fiskat i Lurö skärgård i Vänern.

SKOLORNA VIKTIGA FÖR UTVECKLINGEN

Skärgårdsskolorna har stor betydelse för både boendemiljö och utveckling. Skolan har ofta karaktären av lokalt resurscentrum och är en samlingspunkt i byn som utnyttjas för en rad andra ändamål.

Tabell 5. Skola på egen ö 2004

Skärgårdsregion	Befolkning i regionen	Med skola		
		Antal öar	Befolkning	Andel av bef.
Norrlandskusten	571	1	78	14%
Stockholm-Uppsala- Södermanland	8 361	12	4 931	59%
Östergötland-Kalmar	539	0	0	0%
Blekinge-Skåne	1 013	2	835	82%
Västkusten	19 416	17	17 348	89%
Insjööarna	2 184	1	695	32%
Totalt	32 084	33	23 887	74%

Med befolkning avses folkbokförd befolkning.

Totalt sett saknar 26 procent av öbefolkningen skola på den egna ön. Störst andel med skola på den egna ön finns i regionerna *Västkusten* och *Blekinge-Skåne*. I regionen *Östergötland-Kalmar* saknas helt skolor på öarna.

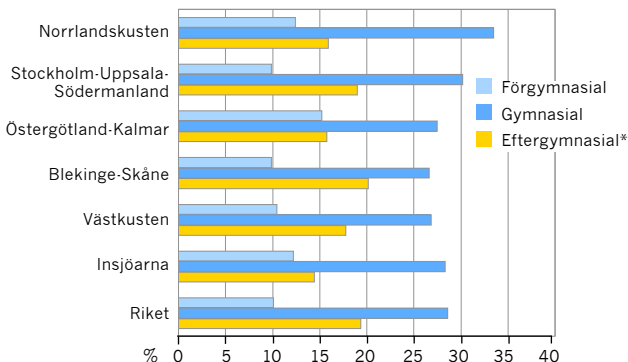
Ser man till *antalet* bosatta som saknar skola på den egna ön återfinns de flesta i regionen *Stockholm-Uppsala-Södermanland* följt av *Västkusten*. Många av dessa bor dock i tätortsnära skärgård med relativt goda pendlingsmöjligheter.

OLIKA UTBILDNINGSNIVÅER

Utbildningsnivåerna i skärgårdarna varierar mellan de olika regionerna. Regionerna *Blekinge-Skåne*, *Stockholm-Uppsala-Södermanland* och *Västkusten* har de högsta andelarna med eftergymnasial utbildning. Regionen *Blekinge-Skåne* har till och med högre andel än hela riket. Det bör nämnas i sammanhanget att regionen *Blekinge-Skåne* har en förhållandevis liten öbefolkning med 1 013 personer, regionen *Norrlandskusten* med 571 personer och regionen *Östergötland-Kalmar* med 539 personer.

I *Östergötland-Kalmar* har en större andel av befolkningen låg utbildningsnivå samtidigt som andelen högt utbildade är låg, något som även gäller regionerna *Insjöarna* och *Norrlandskusten*. Regionerna *Östergötland-Kalmar* och *Norrlandskusten* har förhållandevis många äldre vilket är en faktor som bidrar till detta.

Figur 4. Högsta utbildningsnivå 2004 i befolkningen 20-64 år på öar utan fast landförbindelse

* Inkluderar även forskarutbildning

STORA VARIATIONER I SERVICE

Det finns stora variationer mellan olika skärgårdsområden både vad gäller utbud och behov av service. I den mer tätortsnära skärgården, framför allt i Göteborgs och Stockholms skärgårdar, är befolkningsunderlaget oftast tillräckligt för att upprätthålla service i form av både butik och post. I de delar av skärgården där öarna helt saknar dagliga kommunikationsmöjligheter, där turtätheten är låg eller restiderna väldigt långa finns ofta stora brister i grundservicen.

Totalt sett har 80 procent av skärgårdsbefolkningen tillgång till butik på den egna ön. 57 procent har apotek, medan bara 31 procent har kassaservice på ön.

Tabell 6. Butik på egen ö 2004

Skärgårdsregion	Befolkning i regionen	Med butik på ön		
		Antal öar	Befolkning	Andel av bef.
Norrlandskusten	571	2	128	22%
Stockholm-Uppsala-Södermanland	8 361	25	5 898	71%
Östergötland-Kalmar	539	0	0	0%
Blekinge-Skåne	1 013	2	835	82%
Västkusten	19 416	20	17 529	90%
Insjööarna	2 184	2	1 396	64%
Totalt	32 084	51	25 786	80%

Tabell 7. Kassaservice på egen ö 2004

Skärgårdsregion	Befolkning i regionen	Med kassaservice		
		Antal öar	Befolkning	Andel av bef.
Norrlandskusten	571	0	0	0%
Stockholm-Uppsala-Södermanland	8 361	8	2 225	27%
Östergötland-Kalmar	539	0	0	0%
Blekinge-Skåne	1 013	1	477	47%
Västkusten	19 416	8	6 624	34%
Insjööarna	2 184	1	761	35%
Totalt	32 084	18	10 087	31%

Tabell 8. Apotek på egen ö 2004

Skärgårdsregion	Befolkning i regionen	Med apotek/ombud		
		Antal öar	Befolkning	Andel av bef.
Norrlandskusten	571	2	128	22%
Stockholm-Uppsala-Södermanland	8 361	9	2 919	35%
Östergötland-Kalmar	539	0	0	0%
Blekinge-Skåne	1 013	2	464	46%
Västkusten	19 416	14	14 087	73%
Insjööarna	2 184	1	695	32%
Totalt	32 084	28	18 293	57%

Tabellerna 6-8: med befolkning avses folkbokförd befolkning.

Vad är egentligen skärgård?
Hur många bor där och vad
arbetar de med? I vilken
utsträckning finns det
livsmedelsbutiker och post,
och vilken möjlighet har
öbefolkningen att pendla
till skola och jobb?

Det är några exempel
på korta fakta om Sveriges
skärgårdsområden, som
presenteras i denna bro-
schyr. Viktiga skillnader
mellan olika skärgårds-
regioner redovisas också.

Vill du ha mer information?
Läs gärna den utförliga
rapporten ”Sveriges kust
och skärgårdar” som kan
beställas eller laddas hem
från vår hemsida.

GLES
BYGDS
VERKET

Samuel Permans gata 2
831 30 Östersund
Telefon 063-57 67 00

www.glesbygdsverket.se

